ROMULUS GUGA. REALISM AND PARABLE

Iulian Boldea
Prof., PhD, UMFST Târgu Mureş

Abstract: An authentic creator, whose texts are born from an acute experience of a convulsive reality, Romulus Guga has all the qualities of a complex and complete creator, through the very wide range of his cultural and literary preoccupations (poetry, prose, theater, essay, literary or plastic chronicle, etc.). The literary criticism found the proponent's inclination towards parabolic reflection or the cultivation of the major symbols of the human, the conflicts of Guga's novels being in essence dramatic confrontations of characters with their own limits or with limits imposed by an alienating historical context.

Keywords: experience, parabolic reflection, symbols, confrontation, characters.

Romulus Guga a fost o figură importantă a culturii şi literaturii tîrgumureşene postbelice. Poet, prozator şi dramaturg de certă valoare şi anvergură naţională, a fost o conştiinţă literară şi morală pregnantă a epocii. *Bărci părăsite* (1968), *Totem* (1970) şi *Poezii* (1986) sunt volume de versuri ce se disting prin valorificarea unei tradiţii expresioniste de influenţă blagiană, într-o expresie lirică austeră, de notaţie şi autenticitate ce „oferă imaginea unei conştiinţe chinuite de eternele întrebări în faţa universului interior şi al unui cosmos deteriorat" (Marian Popa). Poezia lui Romulus Guga îmbină fixarea emoţiei evanescente şi autoreflexivitatea, tensiunea confruntării dintre eu şi lume regăsindu-se în versuri sobre, nete, limpezi, cu sensuri aparente şi reflexe referenţiale.

Proza lui Romulus Guga, materializată în *Nebunul şi floarea* (1970), *Viaţa postmortem* (1972), *Sărbători fericite* (1973), *Adio, Arizona* (1974) sau *Paradisul pentru o mie de ani* (1974) se situează la intersecţia dintre observaţia realistă şi desenul alegoric sau parabolic, conflictele fiind schiţate într-un spaţiu claustrant nelipsit de striaţiile autoscopiei. În *Nebunul şi floarea*, romanul cel mai important al lui Romulus Guga, notaţiile cu amprentă fiziologică au menirea de a amplifica metafora bolii, percepută, rând pe rând, ca expiere, demistificare şi eliberare de contingent („Totul era să fii cinstit cu tine însuţi. Şi în clipa aceea am înţeles că trăiesc, că s-ar putea să fie altfel şi să nu mai fiu niciodată, niciodată"). Valoarea morală supremă, definitorie pentru fiinţa umană este, pentru scriitor, viaţa, destinul cu valenţele sale ontologice şi etice, un destin asumat cu luciditate şi responsabilitate.

Demnă de interes este, în multe privinţe, şi dramaturgia lui Romulus Guga, reunită în volumul *Evul mediu întâmplător* (1984). *Speranţa nu moare în zori* e o piesă de atmosferă, cu eroi conturaţi cu acuitate şi eficienţă caracterologică. Piesele cele mai semnificative pentru formula dramaturgică a lui Romulus Guga sunt *Evul mediu întâmplător* şi *Amurgul burghez*, piese cu densitate dramatică şi consistenţă a tipurilor umane, ce se disting prin alternanţa dialogului şi a monologului, dar şi prin percepţia autentică asupra lumii, prin veridicitatea viziunii, niciodată ternă, ci, dimpotrivă, dinamică, singulară, de incontestabilă autenticitate.

Nu trebuie, desigur, neglijat, în schiţarea unui portret al lui Romulus Guga, nici rolul relevant, de arhitect cultural pe care l-a jucat scriitorul. Romulus Guga a fost, din această

perspectivă, un susţinător devotat al valorii literare autentice, sprijinind numeroase tinere talente din această zonă geografică, ce s-au manifestat şi dezvoltat în ambianţa propice a revistei târgumureşene. Afirmat ca poet, prozator şi dramaturg, Romulus Guga a jucat un rol esenţial în edificarea şi afirmarea seriei noi a revistei „Vatra", una dintre revistele culturale cele mai reputate de după 1944. De altfel, deloc întâmplător, în necrologul publicat în „Vatra" (nr. 10, 1983), semnat *Redacţia revistei Vatra*, se arată că „prin dispariţia prematură a lui Romulus Guga, literatura română contemporană a pierdut una dintre personalităţile de seamă, un scriitor cu o operă de poet, romancier şi dramaturg, a cărei valoare şi originalitate a fost unanim recunoscută". Pe de altă parte, într-un text intitulat *Călătorie în memorie*, scriitorul sublinia solidaritatea dintre trecut şi prezent, continuitatea de idee, faptă şi simbol dintre ceea ce a fost şi ceea ce este, dintre tradiţie şi modernitate: „ori de câte ori mă gândesc la trecut, înseamnă că mă gândesc la viitor (…). Trăiesc în prezent şi câteodată mă cutremur că fiecare clipă, fiecare fum de ţigară, fiecare lacrimă, fiecare zâmbet se despart de mine şi pornesc o lungă călătorie în memorie, se duc şi se aşează în bogăţia cuiva pe care-l invidiez". În acelaşi timp, adevărul, libertatea, frumosul reprezintă, pentru Romulus Guga, elemente constitutive ale identităţii eului cu sine şi cu alţii, cu timpul în care trăieşte şi cu propria sa operă, alimentată de trăiri, imagini, responsabilităţi diverse: „Calea libertăţii e una. Calea adevărului e aceeaşi. Scriitorul, artistul cel adevărat este suma amândurora". Poemele lui Romulus Guga îşi regăsesc, astfel, energia şi dinamismul prin recuperarea detaliilor intime ale unei memorii atente la contururile lumii şi la avatarurile afectivităţii, astfel încât oglinda devine, pentru poet, o „promisiune fictivă", într-un timp „menit risipei şi visului" („Acest timp e menit risipei şi visului?/ La ce să mă văd în oglinzi,/ Cu această promisiune fictivă,/ Cum să mă cobor în teacă fără luptă?").

Creator autentic, ale cărui texte se nasc dintr-o trăire acută, liminară a unui real cu aspecte paradoxale, Romulus Guga are trăsăturile unui creator complex, prin evantaiul divers al preocupărilor sale culturale şi literare (poezie, proză, teatru, publicistică, eseu, cronică literară sau plastică). Dacă operele sale literare, în care se defineşte efigia unei conştiinţe interogative, cum s-a mai afirmat, reprezintă o oglindă a unei epoci şi a unui spaţiu delimitat cu rigoare, ele conţin şi o problematică general-umană, având ca substrat generator un set de simboluri, reflexe ideatice şi reprezentări cu valenţe arhetipale. Zaharia Sângeorzan afirma, pe bună dreptate, că „romancierul Romulus Guga este un poet excepţional al nostalgiei existenţei, care se împotriveşte convenţiei realităţii, reinventând-o în chip de metaforă". În această perspectivă, în *Nebunul şi floarea*, scriitorul este „un transfigurator liric al suferinţei morale şi al regenerării sufleteşti" (Mircea Iorgulescu), certificându-se, cu asupra de măsură, apetenţa prozatorului pentru reflecţia parabolică sau spre cultivarea simbolurilor majore ale umanului, conflictele romanelor lui Guga fiind, în fond, confruntări dramatice ale personajelor cu propriile lor limite sau cu limitele impuse de un context istoric alienant.

Nebunul şi floarea, edificiu narativ sobru, dens, riguros articulat, sugerează prezenţa eului narator într-o lume deconcertantă, ce se lasă descrisă, decupată sau focalizată pe de o parte prin prisma percepţiei realist-obiective, dar şi prin filtrul detentei imaginative, al reducţiei fenomenologice a evenimentelor la simbol, sugestie sau metaforă. Spectacularul prezent în paginile epice ale lui Romulus Guga se impune prin tensiunea dintre forţe antinomice: puterea/ morala, vina tragică/ sancţiunea, avatarurile afectivităţii/ absolutismul raţionalităţii. Cu toate acestea, aşa cum subliniază Cornel Moraru, „tendinţa spre parabolă, organică autorului, nu sărăceşte imaginea lumii şi nici nu estompează sinceritatea suferinţei – dimpotrivă, le intensifică. Rezultă de aici un amestec original de violenţă şi poezie, de coşmar şi luciditate, de obsesie a morţii şi de aspiraţie la puritate, cu un sentiment de credinţă în viaţă, în regenerarea ei de fiecare

clipă. Un asemenea rafinament artistic, de o nobilă distincţie intelectuală,conferă autorului un loc de prestigiu, deja consolidat în proza românească de azi".

Nebunul şi floarea, romanul cel mai reprezentativ, e remarcabil prin eficienţa introspecţiei şi postularea sensurilor existenţiale într-o lume confuză, lipsită de speranţă; din această perspectivă, romanul este, cum observă Nicolae Ciobanu, ,,o parabolă semnificativă, de un realism fundamental tulburător", astfel încât personajele îşi atenuează, adesea, conturul caracterologic, legitimitatea identitară, asumându-şi funcţii simbolice, conduite dictate de un destin parabolic, în cadrele narative ale unui „generos text-matcă" (Constantin Ciopraga). Desigur, o astfel de eliberare a materiei epice de substanţialitate evenimenţială, de prezenţa subiectului, de avatarurile tramei poate atrage după sine anumite riscuri în ordinea reprezentării sau a proiecţiei discursului narativ, fapt subliniat de Cornel Regman: „Dacă pentru cei mai mulţi romancieri problema care se punea şi se mai pune este de a învinge presiunea materiei de viaţă, grea, haotică, primară, de a pune ordine în impresii, de a stăvili, lumina şi elimina deopotrivă, în cazul lui Guga şi a altor prozatori din vremea mai nouă, istoria, faptica, timpul cu care operează manifestă o vădită tendinţă aerostatică şi chiar volatilă, încât teritoriul epic ameninţă să se videze în lipsa unor repere obiective care să înainteze sistematic, şi a unui program consecvent de reţinere şi densificare".

Scriitorul înregistrează, cu acuitate şi vibraţie perceptivă, imaginile lumii cvasicarcerale ale spitalului, surprinzând sentimentul inevitabilului, dar şi metamorfozele unui eu alienat prin izolarea în acest spaţiu al claustrării, suferinţei şi spasmului agonic: „Bolnavii stăteau într-un şir lung, erau foarte slabi şi toţi tunşi zero. Deasupra inimii purtau cusut un număr.Toţi îşi ţineau izmenele cu mâna dreaptă şi toţi păreau adevăraţi puşcăriaşi. Nici astăzi nu sunt sigur că nu erau aşa ceva. Feţe cenuşii, ochi căzuţi în orbite, stele ce-au străbătut fulgerător cerul şi acum zac şi trăiesc pe pământ. Câţiva infirmieri îi înghionteau de colo-colo. Nu era atât de minunată lumea noastră!". În acelaşi timp, în *Paradisul pentru o mie de ani,* scriitorul subliniază insuficienţa retoricii memoriei de a reuni fragmentaritatea unui univers delabrat, supus efemerului şi agresiunii insidioase a temporalităţii viscerale: „Acesta este, pentru ochiul meu, lucrul cel mai înspăimântător: să văd oameni sfărâmaţi şi împrăştiaţi ca şi cum ar fi azvârliţi pe o câmpie de carnagiu. Şi când ochiul fuge din prezent către trecut, el găseşte întotdeauna acelaşi lucru: resturi, membre şi întâmplări îngrozitoare".

Dramaturgia lui Romulus Guga are mai multă priză la critică parcă, deşi, trebuie subliniat faptul că receptarea critică a operei lui Guga este încă una inconsistentă, lacunară, leneşă. *Speranţa nu moare în zori, Noaptea cabotinilor, Evul mediu întâmplător* şi *Amurgul burghez* – sunt piese ce se impun prin tehnica dramaturgică, substanţialitatea ideatică, dar şi prin pregnanţa personajelor. Într-un articol, Patrel Berceanu subliniază simptomele unei evoluţii a percepţiei dramaturgice, în sensul mai amplu al generalizării şi esenţializării: „Dacă în *Speranţa nu moare în zori* şi în *Noaptea cabotinilor* reflecţia morală are un grad relativ de universalitate, odată cu *Evul mediu întâmplător* şi, recent, cu *Amurgul burghez*, arcul parabolei dramatice se deschide spre un maximum posibil de generalizare asupra existenţei Binelui şi Răului în lume". Dramaturgia lui Guga se caracterizează, aşa cum sublinia Dumitru Solomon, prin „amestecul de poezie fantastă şi umor absurd (...), de spaimă şi eliberare prin vis, de elementaritate şi subtilitate, de tragism şi comic buf", autorul cultivând, cu patos, parabola impregnată de irizări poematice, într-un registru ce îşi asumă, nu de puţine ori, grotescul, elevaţia onirică sau expresivitatea traumei cu desen halucinant.

Opera lui Romulus Guga nu este încă percepută în toate articulaţiile, nuanţele şi resursele sale semantice. E posibil ca ea să fie pusă în lumină, în viitor, de o critică mult mai răbdătoare cu

operele trecutului, căzute adesea în uitare dintr-o neglijenţă imposibil de motivat sau de scuzat. Concluzia ce s-ar putea extrage este că, în momentul de faţă, critica îi rămâne încă datoare poetului, prozatorului şi dramaturgului Romulus Guga. Opera sa, atât de atentă la semnele realului, dar şi la avatarurile emoţiilor umane, este expresia unui spirit al amplitudinii şi al unei etici intrinseci a scrisului.

BIBLIOGRAPHY

Mircea Iorgulescu, *Rondul de noapte*, București, 1973; Valeriu Cristea, *Domeniul criticii*, București, 1975; Mihai Ungheanu, *Arhipelag de semne*, București, 1975; Dan Culcer, *Citind șitrăind literatura*, Cluj-Napoca, 1976;Cornel Regman, *Colocvial*, București, 1976; Mircea Iorgulescu, *Scriitori tineri contemporani*, București, 1978; Fănuș Băilești eanu, *Refracții: prozatori români contemporani*, București, 1980; Zaharia Sângeorzan, *Conversații critice*, Cluj-Napoca, 1980; Cornel Moraru, *Semnele realului: Secționări critice convergente*, București, 1982; Petru Mihai Gorcea, *Structură și mit în proza contemporană*, București, 1982; Ioan Holban, *Profiluri epice contemporane*, București, 1987; Anton Cosma, *Romanul românesc contemporan*. 1945-1985; vol. I. *Realismul*, București, 1988; Fănuș Băilești eanu, *Romanul unei perioade de tranziție*, în „Manuscriptum", nr. 1-4, 1993; Dumitru Chirilă, *Guga înainte de Guga*, în „Familia", nr. 2, 1995; Cornel Moraru, *Un roman uitat: Viața postmortem*, în „Vatra", nr.5, 1994; Mircea Măluț, *Poezia continuum-ului „viață-moarte"*, în „Steaua", nr. 6, 1998; A. Sasu, M. Papahagi, M. Zaciu, *Dicționarul scriitorilor români*, vol. II, D-L, București, 1998; Cornel Munteanu, *Romulus Guga – Polifonia unei voci*, Târgu-Mureș, 1998; Dumitru Micu, *Istoria literaturii române de la creația populară la* postmodernism, București, 2000; Constantin Miu, *Romulus Guga, spirit al amplitudinii*, în „Tomis", nr.10, 2001; Marin Radu Mocanu, *Renunțarea la primul născut. Din arhivele cenzurii*, în „Contemporanul – ideea europeană", nr. 47, 2002; Marian Victor Buciu, *Romulus Guga – prozatorul*, în „Familia", nr. 4, 2005; Mariana Cristescu, Nicolae Băciuț, *Romulus Guga – bărci în amurg*, Târgu-Mureș, 2006; Marian Popa, *Istoria literaturii de azi pe mâine*, București, 2009, Iulian Boldea, *Romulus Guga, azi*, în revista „Vatra", nr. 12, 2013.